

Tilburg University

Beschouwingen over den prijs (I)

Cobbenhagen, M.J.H.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1935

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Cobbenhagen, M. J. H. (1935). Beschouwingen over den prijs (I). *Maandschrift Economie*, 1(1), 23-30.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

BESCHOUWINGEN OVER DEN PRIJS. I.

Wie in de maatschappelijke problemen naar het specifiek economische zoekt, zal ten slotte steeds belanden bij de problemen, die zich concentreren om de prijs en de prijsvorming. De prijs is in zijn talrijke verschijningsvormen een maatschappelijk verschijnsel en stamt uit dezelfde levensbronnen, waaruit alle maatschappelijke verschijnselen voortkomen. De prijs is uitdrukking van menselijke gedachten even goed als een woord. De menselijke gedachten bewegen zich over de gehele breedte van het leven: de vorm, waarin de gedachten openbaar worden, is aangepast aan het levensgebied, waarop ze betrekking hebben. Op het economisch levensgebied is de prijs een zeer gewild uitdrukkingsmiddel geworden van de gedachten. En waar de verschillende levensgebieden, hoe onderscheiden ook hun bijzondere en eigen objecten en deeldoeleinden ook mogen zijn, ten slotte één groote levenseenheid vormen, één levenstotaliteit, is het duidelijk, dat in de prijs zich niet uitsluitend het economisch leven weerspiegelt, maar het economisch leven, zoals het in de levenstotaliteit is ingeschakeld en verbonden met de andere levensgebieden. Wie zo de prijs kan zien, zal het niet als een onjuiste en irreële vernauwing van de gezichtskring van den econoom opvatten, wanneer deze in en vanuit de prijzen naar het leven speurt. Lapidair heeft Friedrich Bülow het in zijn „Volkswirtschaftslehre” uitgedrukt: „Auch Preise sind ein Sinnbild des Lebens”.

Ware dit steeds in het oog gehouden, dan had de leus, dat de prijsleer de kern der economische theorie moet zijn, een meer bevredigend resultaat opgeleverd, dan nu de prijsleer biedt.

De Oostenrijkse school heeft met haar tot in de behoeften en subjectieve waarderingen teruggrijpende verklaringspoging op het ontstaan van de prijs wel meer licht verspreid, maar ten slotte toch niet meer verricht, dan een analysering van de subjectieve elementen, die bij de geïsoleerde waarderingen van aanbieders en vragers een rol spelen. Ongetwijfeld hebben de Oostenrijkers de blijvende verdienste althans een verklaringspoging te hebben gedaan, waar de klassieken eenvoudig bleven staan

bij de niets zeggende uitspraak: vraag en aanbod bepalen de prijs. Men moet echter achteraf, met alle eerbied voor de grote talenten, die de subjectieve prijsleer hebben opgebouwd en uitgewerkt, erkennen, dat het resultaat toch niet beantwoordt aan het geweldige apparaat, dat de schrijvers daarvoor hebben aan het werk gezet. De overschatting is overigens verklaarbaar, wanneer men bedenkt, hoe aan de in de tweede helft van de 19e eeuw praktisch vastgelopen theoretische economie een geheel nieuw verschiep werd geopend, hoe door de vondst van Menger althans een nieuwe weg gewezen werd, om op het gebied der prijsleer verder te kunnen denken. De latere ervaring heeft echter laten zien, dat bij handhaving van de grenzen van het economische en bij handhaving van de opvatting, dat de economie realistisch behoort te blijven, de door Menger gewezen weg spoedig was ten einde gelopen. Slechts weinigen zijn er dan ook in geslaagd aan de oorspronkelijke Oostenrijkse leer werkelijk nieuwe, waardevolle gedachten toe te voegen. En niet altijd waren de toevoegingen verbeteringen in die zin, dat ze de Oostenrijkse prijsverklarings-hypothese waarschijnlijker maakten. Want steeds minder ging het om de verklaring van wat economisch handelende, maar tevens werkelijk levende mensen tot stand brachten in hun samenkomst als vragers en aanbieders. Het ging eenvoudig om de analysering van de voorwaarden, die nodig waren en vervuld moesten zijn om een gedacht economisch evenwicht in stand te houden. En waar de constructeurs van dit denkbeeldig evenwicht deze voorwaarden niet meer toetsten aan de werkelijkheid van haar bestaan, zelfs niet aan de mogelijkheid van haar bestaan, werden voor een gedeelte voorwaarden aangenomen met innerlijke tegenspraak, werden aan economische krachten, die in mens, natuur of geproduceerd productiemiddel haar oorsprong hadden, eigenschappen toegedicht, die met de eigen aard dier krachten volkomen in strijd waren. En waar men nog bij de verklaring van menselijke waarderingen bleef, verviel men in casuïstische gekunsteldheid. Menigeeen haalde zich — en niet ten onrechte — de kritiek der psychologie op de hals. De moderne leerboeken der economie hebben dan het bruikbare uit de subjectieve prijsleer geschild en in de uit-

eenzetting der theorie verwerkt. Daarmee is het waardevolle overzichtelijk gemaakt, maar is tevens duidelijk geworden, hoeveel er nog aan een afgeronde prijsleer ontbreekt.

Met de reserve, die in bovenstaande zin ligt opgesloten, ben ik bereid te onderschrijven de uitspraak van den Weensen hoogleraar L. von Mises, gedaan tijdens de discussie van de vraagstukken der waardeleer in de bijeenkomst van de theoretische economen van de „Verein für Sozialpolitik“ in 1932 in Dresden gehouden. „Will man erkennen, was die Grenznutzenlehre für uns bedeutet, dan sehe man eine beliebige Darstellung der Marktlehre in einem der heute gangbaren Lehrbücher an und versuche es, alles das auszuschneiden, was darin an Gedanken enthalten ist, die wir der modernen Theorie des werttheoretischen Subjektivismus verdanken. Man nehme die führenden Werke der Betriebswirtschaftslehre — etwa die Arbeiten Schmalenbachs — zur Hand, und man wird erkennen wie fruchtbar für dieses Fach die Denkarbeit der Subjektivisten geworden ist. Man wird dann zugehen müssen, dasz es heute nur noch eine Nationalökonomie gibt.“¹⁾ Wie bij de lezing van die laatste zin er aan denkt, dat een aan de klassieken aanknappende objectieve prijsverklaring nog geenszins alle aanhang heeft verloren en zich herinnert, dat de scherpste criticus van de Oostenrijkse waardeleer in de huidige tijd, Othmar Spann, al jaren spreekt van twee economieën, de individualistische en de universalistische, en dat ten slotte Werner Sombart aan het boek, dat hij als een synthese van zijn levenswerk bedoelde als titel mee gaf „die drei Nationalökonomien“, zal wellicht mijn instemming met Mises' uitspraak niet billijken. En toch juist uit de algemene leerboeken, die zich althans niet tevreden stellen met het naast elkaar plaatsen van meningen en theorieën, doch trachten een synthetisch beeld te geven van het verkregen economisch inzicht, kan men leren hoezeer verschillende theorieën elkaar meer aanvullen, verbreden of verdiepen, dan dat ze elkaar bestrijden. In de ontwikkeling der economi-

---

1) Probleme der Wertlehre, Zweiter Teil; Schriften des Vereins für Sozialpolitik 183 II.

sche theorie zien we vaak meer een strijd van personen, dan een strijd van de objectieve inhoud der door hen verdedigde theorieën. Het is begrijpelijk, dat een derde beter in staat is de overeenstemming en de mogelijkheid van aaneensluiting van theorieën te zien, dan de als regel wat eenzijdige en te licht tot de strijd geneigde oorspronkelijke opstellers der theorieën. De erkenning, dat in deze moderne synthese van de prijsleer het aandeel van de subjectieve theorie inderdaad zeer groot is, wil uiteraard niet zeggen, dat in de ontwikkeling der gedachten de gehele subjectieve gedachtenbouw zich heeft kunnen handhaven. Synthese beduidt toch onderlinge vergelijking en toetsing van gedachten, die wellicht uit geheel verschillende denkrichtingen zijn geboren en de samenvoeging van deze tot een sluitend geheel zonder innerlijke tegenspraak. De gedachten, die in een moderne synthese van een prijsverklarings-theorie zijn of kunnen worden verwerkt, stammen ongetwijfeld niet uitsluitend uit de denkrichting, die door de Oostenrijkse grenswaardetheorie wordt gevormd, maar evenzeer uit een denkrichting, die meer met de klassieken verwant is, en uit de school van Spann. Wanneer men Mises toegeeft, dat het leergoed, dat in de prijsleer aan de subjectieve theorie te danken is, een zeer diep gaand stempel op de leer heeft gezet, en ook wanneer men erkent, dat Spann tegenstellingen schept, waar overeenstemming duidelijk aanwijsbaar is ondanks terminologische verschillen, komt toch aan Spann de eer toe aan de vastgelopen prijstheorie in de huidige tijd weer nieuwe wegen te hebben geopend.

Welke deze nieuwe wegen zijn blijkt het beste, wanneer we ons realiseren, dat de subjectieve theorie van de vele vragen, die om de prijs heen zijn te stellen, eigenlijk geen andere pogde te beantwoorden, dan de vraag naar het ontstaan. En bij dat antwoord beperkte zij zich tot de analyse van de subjectieve elementen. Hoe nu echter uit deze als geïsoleerd gedachte en uit de eigen huishouding van iederen aanbieder en vrager stammende subjectieve waarderingen de prijs resulteert als objectieve weergave van maatschappelijke verhoudingen, is nog steeds een onverklaard raadsel. Het antwoord, dat dit op de markt geschiedt, is geen antwoord en betekent, voorzover men

dit wel als een antwoord aanvaarden wil, slechts een verplaatsing der moeilijkheid. Want dan rijst immers de vraag: wat is de markt en hoe is deze in staat om individuele en geïsoleerde waarderungen tot een maatschappelijke waarde met objectief-geldende inhoud om te vormen. Uit dit voorgaande volgt dan ten slotte een derde beperking, namelijk de beperking van de prijstheorie tot de verklaring van de marktprijs. Het beroemde onderscheid, dat de klassieken nog maakten tusschen de natuurlijke prijs en de marktprijs, lieten de Oostenrijkers eenvoudig terzijde liggen. De feitelijke marktprijs, die onder de invloed staat van de momentele en toevallige vraag- en aanbod-verhoudingen, heeft voor de klassieken alleen maar betekenis in zoverre hij in de feitelijkheid van de ruil tracht de natuurlijke, d.i. de enig-juiste prijs te verwirkelijken. Deze onderscheiding tusschen de natuurlijke prijs, die een volledige vergoeding inhoudt voor de arbeiders, de kapitaaleigenaars en de grondeigenaars overeenkomstig de objectieve economische potentialiteit van de maatschappij, en de marktprijs is, naar mijn opvatting, van een diepe betekenis. Men heeft in de latere ontwikkeling van de economie de klassieke „natuurlijke” prijs ontdaan van zijn meest inhoudrijke betekenis, toen men hem statische evenwichtsprijs ging heten. Ongetwijfeld drukte het oorspronkelijke en klassieke begrip: „natuurlijke prijs” een evenwicht uit, maar dan toch een evenwicht van heel wat dieper en breder economische realiteit, dan men in de latere economische theorie met evenwicht en evenwichtsprijs pleegde aan te duiden. De z.g. equatieprijs brengt alleen maar tot uitdrukking een evenwicht tusschen vraag en aanbod op de markt. De natuurlijke prijs der klassieken was onafhankelijk van deze beperkte marktverhoudingen, die in haar beperktheid niets zeggen over de economische welvaart, die met dit evenwicht verbonden is. De „natuurlijke” prijs was de prijs, naar zijn ideële en zijn reële functie weergegeven, de prijs, die als zinnebeeld van de economische welvaart moest worden nagestreefd, de prijs, die aan de producerende groepen inkomens verschafte, die met de algemene economische welvaartsmogelijkheid in overeenstemming waren.

Met het laten vervallen van het begrip „natuurlijke

prijs" of de omduiding van dit begrip met sociaal-economische inhoud tot een „evenwichtsprijs" met een zeer beperkte en economisch zeer vervaagde inhoud, hebben de aanhangers der subjectieve waarde- en prijsleer de vragen omtrent de aard en de functie van de prijs buiten behandeling gesteld. Dat heeft tot gevolg gehad, dat zo'n diep ingrijpend verschijnsel als de prijs het nog steeds als definitie moet doen met een zo weinig zeggende omschrijving als: de in geld uitgedrukte objectieve ruilwaarde. Meer dan een voorlopige definitie, gesteld aan het begin van een onderzoek en dienend ter uiterlijke karakterisering van het object, kan men zulke omschrijving toch niet noemen. Men heeft het wezen of het objectieve doel van de prijs echter niet nader onderzocht en kon dus ook niet tot een wezensdefinitie komen. Zeker, men heeft de prijs ook wel eens genoemd: het compass van het economisch leven, een leidraad ter orientering voor den ondernemer, een regulator van de productie, de consumptie en de inkomensverdeling. Maar al deze bepalingen, wanneer ze ondanks haar vaagheid toch deze naam verdienen, zijn eerder gevaarlijke beelddspraken dan definities. En toch is het van zo grote betekenis niet alleen voor de theorie, maar evenzeer voor de practijk van de leiding van het economische leven, die zonder theorie niet logisch en consequent gegeven kan worden, dat weer eens duidelijk komt vast te staan, wat de prijs naar zijn wezen in de maatschappij is. Gemis aan inzicht in wat de prijs tot uitdrukking brengt, in wat zijn wezenlijke functie is in het economisch bestel leidt enerzijds tot een overdreven eerbied voor een bestaand geheel van prijzen, waaraan men niet durft te raken uit vrees voor de reacties van dat geheimzinnig mechanisme, leidt tot de onderwerping aan een prijzentyrannie. Anderzijds kan dat gemis aan inzicht echter leiden tot onvoldoende eerbiediging van de realiteit der prijzen, onvoldoende eerbiediging van de economische realiteit, waarvan de prijzen de verkorte uitdrukking en weergave zijn. Men zal moeilijk kunnen ontkennen, dat in de economische politiek der landen beide houdingen: passiviteit uit overdreven eerbied en verkeerd gerichte activiteit uit gemis aan eerbied, aanwijsbaar zijn. En wanneer de oorzaak dier houdingen gemis aan inzicht in het wezen

en de functie der prijzen is, dan is het de taak der economie door haar onderzoek deze oorzaak op te heffen.

Een verder gevolg van een onvoldoende ontleding van aard en functie van de prijs in de maatschappij is, dat daarmee tevens het juiste begrip van een gerechte prijs is komen te ontbreken. En toch in een maatschappij, waarin naar gerechtigheid gestreefd wordt en daartoe verandering nodig wordt geacht, is het noodzakelijk niet alleen het doel zo concreet mogelijk te kennen, maar tevens de voorwaarden, die aanwezig moeten zijn, opdat een nagestreefde maatschappelijke constructie als economisch mogelijk kan worden beschouwd. Economisch beheer eist voortdurende vergelijking van opbrengsten en offers; eist een voortdurende keuze tussen de verschillende richtingen, waarin kapitaal en arbeid, die beschikbaar zijn, besteed zullen worden. Technisch zijn de producten, die het resultaat zijn dier richtingen, volkomen onvergelijkbaar. En toch moet een beslissing genomen worden, daar kapitaal en arbeid niet voldoende zijn om tegelijkertijd al deze richtingen in te slaan. Er is nog een verdere moeilijkheid te beslissen. Er zijn verschillende wijzen om een bepaald product voort te brengen, verschillende productietechnieken of verschillende productiewegen, waarvan de een langer duurt dan de andere of waarbij kapitaal en arbeid in verschillende gevarieerde verhoudingen zijn samengesteld. Het feit, dat het technische resultaat b.v. het aantal producten, bij een productie-omweg groter is, dan bij een kortere, meer rechtstreekse weg, kan de keuze niet beslissen, daar het mogelijk is, dat de ontzegging van de consumptie, die het inslaan van een omweg met zich mee brengt een groter offer is dan het genot van het vergrote aantal producten in de toekomst. Is eenmaal de keuze van de productierichting en de productiewijze gedaan, dan blijft nog steeds de noodzaak van de controle op de uitvoering, aangezien het mogelijk is, dat een besluit, dat op het moment, dat het genomen werd, economisch juist moest worden geacht, achteraf door verandering van omstandigheden niet als zodanig meer kan gelden. De controle moet dan waarschuwen om de ingeslagen weg niet verder te begaan. Al deze vergelijkingen en calculaties zijn nu niet mogelijk zonder dat de op zich zelf onvergelijkbare grootheden hun

uitdrukking in prijzen hebben gevonden, die vergeleken kunnen worden. Zo is het bestaan van de prijs een noodzakelijk middel voor het economisch beheer van de maatschappij. Bij de poging tot opbouw van een nieuwe economische organisatie zullen die voorwaarden moeten aanwezig blijven, die het ontstaan van voor het economische beheer noodzakelijke prijzen mogelijk maken en garanderen. Welke die voorwaarden nu zijn, kan men alleen dan langs de weg van ervaring en redenering opstellen, wanneer men uitgaat van een juist begrip van de prijs en zijn wezenlijke functie. In de critische beschouwingen over de economische bestaanbaarheid van een socialistische maatschappij worden geregeld de voorwaarden, die noodzakelijk zijn voor het ontstaan van de prijs, vereenzelvigd met de voorwaarden, waaronder de prijs ontstaat in een geheel vrije maatschappij. Men maakt zich daar schuldig aan een niet geoorloofde gelijkstelling van prijsvorming met vrije prijsvorming. Het is immers juist de vraag, in hoeverre in een in vrijheid beperkte maatschappij nog prijsvorming mogelijk blijft.

Uit dit alles blijkt voldoende, dat een poging om aan het wezen van de prijs meer aandacht te schenken, dan tot nu toe in de heersende economische beschouwingen gebruikelijk is, niet ongewenst is. Daarbij zal dan tevens de gelegenheid zijn om aan de beschouwingen van Othmar Spann de nodige aandacht te wijden.

C.